

НООСФЕРНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

В статті розкривається важливість формування у майбутніх педагогів гуманістично-орієнтованих особистісних якостей на основі реалізації нових підходів в освіті, узгоджених з природними закономірностями світобудови, що не порушують біоритми живих систем, а враховують можливості психіки, природи людини, її вікові особливості, індивідуальні темпи розвитку. Визначається головне завдання педагогічної освіти з погляду ноосферної концепції – формування в людини цілісної ноосферної свідомості (цілісного мислення, етичного біоадекватного методу поведінки та екологічного світогляду).

Ключові слова: ноосферна освіта, коеволюційний світогляд, біоадекватність світосприйняття, екологічна відповідальність.

Усвідомлене сприйняття важливості гуманістично-орієнтованих особистісних якостей людини і відповідне формування якісно нового рівня фахових компетентностей студентів педагогічних спеціальностей можливе лише за умови розуміння ними цілісної картини світу і причинно-наслідкових зв'язків розвитку і буття суспільства.

Фрагментарне мислення, спрощене розуміння людини, репродуктивне навчання, авторитарне виховання, – ці та інші проблеми сучасної освітньої системи свідчать про її консерватизм. Незважаючи на проголошені гасла про самоцінність особистості, важливість максимального розкриття її потенціалу, традиційна освіта залишається заручницею сформованих стереотипів, коли знання, уміння й навички формуються “масово”, без урахування психофізіологічних особливостей людини і є важливішими за досвід творчої діяльності.

Науковий доробок видатних науковців Піфагора й Сократа, О. Л. Чижевського і М. І. Вавілова, А. Ейнштейна й В. І. Вернадського, які відкрили сферу розуму Землі; Б. О. Астаф'єва, який вивів загальний закон творення й теорію генетичної енергоінформаційної єдності світу; Н. К. Маслової, автора періодичної системи загальних законів світу, загальних законів людського суспільства, творення, освіти [2], яка заснувала Міжнародну ноосферну академію науки і освіти; віце-президента Міжнародної ноосферної академії науки і освіти та інших науковців орієнтує на те, що можливий новий підхід до освіти, який полягає в тому, щоб її цілі, завдання і засоби були узгоджені з природними закономірностями світобудови і не порушували біоритми живих систем, а враховували можливості психіки, природи людини, її вікові особливості, індивідуальні темпи розвитку.

Концепція еволюційно нового підходу до освіти й виховання базується на сучасних наукових досягненнях у галузі природничих і гуманітарних наук та психолого-педагогічних практик. Серед них досягнення квантової фізики, синергетики, біотехнологій, квантової та інтегративної психології, нейрофізіології і т.п. У поєднанні з кращими педагогічними концепціями Я. Коменського, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі та інших ці досягнення дали змогу сучасним науковцям розробити наукову концепцію ноосферної освіти, яка пропонує стратегію формування людини XXI ст.

Ноосферна освіта – природо-орієнтований процес навчання та виховання, який приносить людині задоволення, прагнення активно оволодівати знаннями, а також усвідомлення потреби у власному розвитку, що виводить на шлях цілеспрямованого самовдосконалення. Головне завдання освіти з погляду ноосферної концепції – формування в людини цілісної ноосферної свідомості (цілісного мислення, етичного біоадекватного методу поведінки та екологічного світогляду).

Ноосфера (відгрец. – розум і – куля), сферавзаємодії природи суспільства, в межах якої розумна людська діяльність стає головним визначальним фактором розвитку (для позначення цієї сфери вживають також подібні терміни: техносфера, антропосфера, соціосфера).

Поняття ноосфери як ідеальної, “мислячої” оболонки, що огортає земну кулю, формування якої пов’язане з виникненням і розвитком людської свідомості, був введений французьким філософом Е. Леруав 1927, а потім розвинений П. Тейяр де Шарденом В. І. Вернадським.

В. І. Вернадський вніс в термін матеріалістичний зміст, визначивши ноосферу як нову, вищу стадію біосфери, пов’язану з виникненням і розвитком у ній людства, яке, пізнаючи закони природи та вдосконалюючи техніку, суттєво впливає на хід процесів, що відбуваються в охопленій його впливом сфері Землі (згодом і в навколоземному просторі), глибоко змінюючи цей простір своєю діяльністю. Тейяр де Шарден вважав особистість мінімальною структурою ноосфери, аналогічно як атом є мінімальною структурою матерії, а клітина – життя [4]. Таким чином, ноосфера виникає і розвивається внаслідок усвідомленої і виробленої у власних інтересах трансформації світу людиною.

Використовуючи поняття ноосфери, Тейяр де Шарден і В. І. Вернадський прагнули показати глибину впливу людини на природу. З розвитком наукового прогресу людство створює ноосферу як особливе середовище, в яку включені й інші організми, і значна частина неорганічного світу.

Ноосферна освіта спрямована на виховання особистості, духовні інтереси якої домінують над споживацькими, гармонійної і цілісної, яка усвідомлює себе як частинку вселенського життя, свою відповідальність за вчинки перед суспільством і природою, проявляє спрямованість на підтримку і збереження життя на планеті.

Під ноосферним мисленням розуміється мисленнєва діяльність людини, в основі якої – фундаментальні ідеї ноосфери: всеєдності, активної еволюції, антропокосмізму, у процесі якої різномірні знання (гуманітарні, природничі, філософські, релігійні) синтезуються в цілісну систему світорозуміння. Показниками сформованості ноосферної свідомості є діалогічний стиль спілкування, толерантність, здоров’язбережна діяльність, висока моральна культура особистості.

Ноосферні орієнтації дозволяють реалізувати в екологічній освіті такі цілі, як: формування уявлень про світ і людину як про єдине ціле, ціннісно-моральні основи взаємодії з навколишнім світом, усвідомлення глобальних проблем сучасності, необхідності трансформації змісту освіти та навчальних дисциплін, включення студентів в інноваційні види навчальної діяльності.

Зазначені орієнтації базуються на розумінні ноосферної освіти, яка, на думку Г. П. Сікорської є “випереджувальною освітою, що створює умови для розвитку людини з коеволюційним світоглядом, яка відчуває й усвідомлює себе частиною космосу, яка несе відповідальність за життя в будь-якому її прояві” [2, с. 97].

Ноосферна освіта є системною, комплексною і різноплановою. Особлива її цінність полягає в інтегруванні навчального матеріалу з різних областей наукового знання, які на перший погляд, можливо, несумісні один з одним. Світогляд особистості в навчально-освітньому процесі формується поступово і цілісно (за рахунок наукового, філософського, етичного, культурологічного знання). Студент поступово розвиває в собі здатність рефлексії, яка пов’язана з усвідомленням своєї життєвої місії на цій планеті. Під час навчання має відбутися формування нормсоціоприродної етики, враховуючи те, що духовні цінності людства завжди тісно пов’язані з природою і культурою, які є частиною біосфери і ноосфери. Усвідомлення ноосферної парадигми повинно здійснюватися педагогами також і на основі осмислення ідей космізму та освітніх інновацій, враховуючи ідеї гуманістичної педагогіки.

Головною метою концепції ноосферної освіти є не декларація необхідності звернення до духовності й етики освіти, а виявлення та актуалізація витоків моральності, духовності з глибини внутрішнього світу особистості, як мікрокосму Всесвіту. Моральність як особлива форма суспільної свідомості і вид людських відносин є методом і головною стратегічною метою ноосферної освіти. Розуміння сутності моральності виходить з біосферної функції людини. Моральним може бути тільки те, що відповідає природі людини в системі Людина – Природа – Суспільство. В історії слов’янської філософії ця думка сформульована у В. С. Соловйова, С. Л. Франка, М. О. Лоського,

В. І. Вернадського: сприйняття “світу як органічного цілого”, в якому будь-яке руйнування цілісності аморально [1].

Екологічна відповідальність формує ставлення до світу як до цілого, відчуття себе відповідальним за долю світу, формує стан звільнення від світу, і, одночасно, усвідомлення своєї причетності всім його подіям, розчинення в ньому, занурення в нього через об’єкт своєї любові, із котрим людина взаємодіє. Це двоєдине ставлення до світу і є головною умовою актуалізації “Я людини”.

Це підтверджують дослідження провідних вчених, розкриваючи проблему відповідальності, вчені І. Д. Бех, Т. Г. Гаєва, С. Б. Елканов, А. В. Лопуховська, Т. В. Морозкіна, А. П. Растігаєв, М. В. Савчин, визначають її як системну якість, завдяки сформованості якої людина стає здатною усвідомлювати віддалені наслідки своїх вчинків, у неї розвивається висока сенситивність до моральних ситуацій. Отже, екологічна відповідальність є результатом розвитку особистості і її головною метою, що постає одним з істотних пріоритетів ноосферної освіти та важливою складовою фахової педагогічної освіти.

Курс ноосферної освіти в підготовці педагогічних кадрів має на меті, перш за все, – дати знання основ наукової теорії єдності світу, загальних законів світу і загальних законів людського суспільства, гносеології, методології та біоадекватності світосприйняття. А також навчити новому мисленню, що відповідає Загальним законам світу та Загальним законам людського буття, що ґрунтуються на законах етичності і моральності. Показати принципи подібності в природі, житті, мисленні, навчити трансформувати негативні проблеми, настрої, прагнення в позитивні, сформувати цілісний світогляд педагога. Ноосферна освіта – найважливіший інструмент осягнення законів світу і людського суспільства, в якому моральність – норма гармонізації людини і суспільства з загальними законами існування всесвіту.

Використана література:

1. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1989. – 261 с.
2. Маслова Н. В. Периодическая система Общих законов человеческого общества / Н. В. Маслова. – М., 2006. – 302 с.
3. Социология: Энциклопедия / сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
4. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция : Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

Abstract

The article reveals the importance of the formation at the future teachers humanistic-oriented personality traits based on the implementation of new approaches in education, corresponding with the natural laws of the universe that does not violate the biorhythms of living systems, and taking into account the possibility of mind, the nature of man, his age characteristics, individual growth rates. Determined the main task of teacher education in terms of the concept of the noosphere – the formation of integral human noosphere consciousness (holistic thinking, bio-ethical behavior and an adequate method of environmental philosophy).

Keywords: *noosphere education, co-evolutionary worldview, bio-adequate perception of the world, environmental responsibility.*